

Преглед на стопанската политика

Седмичник

© ИПИ <http://www.ime-bg.org/>

В броя ще намерите:

[Защо банките не кредитират?](#)[Статистика](#)

стр.1

[Малко повече за ... инвестиции в продукти, основани на знание](#)

стр.2

[Какво Кодексът на труда не можа да оцени?](#)

Представяне

стр.3

[Очаквани ефекти от кризата в Македония](#)

стр.4

Статистика

БНБ публикува данни за платежния баланс през месец януари. По-важните факти са следните:

Дефицитът по текущата сметка е 20.1 млн. дол. при 242.2 млн. за януари 2000г.;

Основни фактори за намаляване на дефицита са плащането на лиценза за втори GSM оператор и нарасналия износ на стоки с 66 млн. дол. (21%) при запазване на размер на вноса;

Преките чужди инвестиции са 55.8 млн. дол. при 61.8 млн. за януари 2000г.;

Износът на потребителски стоки нараства с 27%, като се запазва тенденцията най-бързо да расте износът на облекла (35%);

При над двойно увеличение на цените на суровия петрол в сравнение с миналата година, през януари са внесени 15% по-малко енергоносители. Обяснението може да бъде както в топлата зима, така и в продължаване на тенденцията за по-висока енергийна ефективност на икономиката.

За влиянието на кризата в Македония върху търговията между двете страни, виж [стр. 4](#).

Защо банките не кредитират?

Проблемите на кредитирането в България обсъдиха на кръгла маса "Банките като посредник между спестяванията и инвестициите" представители на банките, правителството и бизнесмени. С кръглата маса се постави начало на изложението "Експо Финанси 2001".

Сред предложенията за стимулиране на кредитирането бяха частично отменяне на банковата тайна, пускане на пакети от кредити на вторичния пазар, законови промени в посока ускоряване на реализирането на обезпеченията и т.н.

Коментар: Въпреки че кредитирането на реалния сектор регистрира известен ръст от началото на 1999 (вътрешният кредит нарасна с 15.08 % за периода декември 1999- декември 2000, а кредита към реалния сектор - с 4.8 %), неговото ниво като процент от БВП все още е много ниско- едва 23 % към септември 2000 г. С най-бързи темпове расте кредита за частния сектор (от 10.4 % от БВП през 1998 до 17.3% от БВП към септември 2000 г).

Делът на кредита за реалния сектор в общите активи на банковата система спадна до 28 %. Сред основните фактори, обясняващи консервативното поведение на банките по отношение на кредитирането са:

1/ Рискът в реалния сектор все още е относително висок, а бизнес средата не се е подобрила съществено;

2/ Повечето частни компании нямат кредитна история. Макар и създаден, кредитния регистър все още не действа ефективно;

3/ Упражняването на правата на кредиторите е изключително затруднено и банките се сблъскват с проблеми при реализирането на обезпеченията;

4/ Качеството на повечето от инвестиционните проекти е незадоволително;

5/ Влияние оказват и рестриктивните банкови регулации по отношение на кредитирането;

6/ Ръстът на привлечените от банките средства все още е нисък. Наред с това преобладаващата част от привлечения ресурс е краткосрочен, което не позволява неговото използване за по-дългосрочно кредитиране;

7/ Много от банките все още не разполагат с достатъчно капацитет за оценка на корпоративния риск. От друга страна, ниското ниво на банковия кредит не може да бъде отдадено на слабо търсене. Въпреки че е трудно да се оцени точно нивото на съвкупното търсене, то се смята за високо поради:

1/ Липса на алтернативни канали за набавяне на необходимите финансови ресурси. Капиталовият пазар все още е недоразвит и трудно може да се смята за източник на финансиране. В същото време не се очертава нарастване на междуфирмената задлъжнялост;

2/ Наблюдава се тенденция към траен ръст на инвестициите.

Брутните вътрешни инвестиции са нараснали от 8.4 % от БВП през 1996 на 16.4 % от БВП през 1999. Очаква се тяхното ниво за 2000 г. да достигне 18 % от БВП;

Продължение на стр.2

От своя страна търсенето на кредити се определя от следните фактори:

1/ Предприемачите все още не се чувстват сигурни по отношение на бизнес средата в България и поради това или не са склонни да поемат риск с вземането на заем, или пък не разполагат с необходимото обезпечение;

2/ Основната част от бизнес стратегиите преди 1997 г. (предопределени от висока инфлация и изкуствено поддържани големи държавни предприятия) вече са загубили своя смисъл. Бизнес-планове, които в момента се подготвят, отразяват

преходна фаза от фирмените стратегии. Няма дългосрочна визия по отношение на конкурентноспособността;

3/ Лихвените проценти, прилагани по кредитите се смятат за относително високи, а инвестиционните проекти, които осигуряват достатъчна норма на възвръщаемост, не са много;

4/ Нивото на капитализация на много от компаниите е доста ниска. Това в голяма степен отразява и счетоводните "трикове" за намаляване на финансовия резултат във връзка с данъчното облагане.

Малко повече за ... инвестиции в продукти, основани на знание

Дял на продуктите на развойната дейност, софтуерните продукти и патентите в счетоводни баланси на нефинансовите предприятия (1996-1998*)

	1996	1997	1998
	%	%	%
Продукти на развойната дейност	0.01	0.02	0.05
Софтуерни продукти	0.1	0.1	0.1
Патенти, лицензи, фирмени и търговски марки, ноу-хау		0.3	0.5
Общо	0.31	0.41	0.65

Източник: НСИ; *Данните за 1999 г. и 2000 г. не са достъпни.

През 1998 г. инвестициите на частния сектор в електроника, дигитални системи, продукти на развойната дейност, софтуерни продукти, патенти, търговски марки и т.н. са по-малко от 0.65% от общите активи на нефинансовите предприятия според данни от годишните счетоводни отчети. Горната таблица е показателна за ниския дял на продуктите, основани на знание, в развитието на българските предприятия.

Картината е подобна ако използваме статистиката за инвестициите. В таблицата по-долу електронните и софтуерните продукти трябва да се търсят единствено в редовете "машини и съоръжения" и "други активи".

Брутни вътрешни инвестиции (1996-1999)*

	Относителен дял (1996-1999)	1996	1997	1998	1999
Строителство и недвижими имоти	43%	100%	+0.9%	+23.8%	+61.5%
машини и съоръжения	50%	100%	-14%	+25.64%	+34.5%
Проучване и мелиорации	0.1%	100%	-79%	-93.7%	-91%
Развойна дейност	1.2%	100%	-8%	-4.3%	+6.3%
Други	5.7%	100%	+1.3%	+73.6%	+61.4
Общо	100%	100%	-7.6%	+26.2%	+45.9%

Източник: НСИ

* Преди пресмятането на индексите на промяна, всички данни са превърнати в щатски долари, за да се избегне влиянието на инфлацията.

Относителният дял на тези инвестиции за периода 1996-1999 е 56% от общите брутни вътрешни инвестиции. Динамиката на инвестициите е най-голяма в частта "други" поради относително ниската стартова позиция.

Какво Кодексът на труда не можа да оцени?

В петък, 16 март, "Държавен вестник" публикува изменения и допълнения в Кодекса на труда. Промените засягат тристранното сътрудничество, колективното преговаряне и сключването на колективни трудови договори, тяхното действие, отпуските, сключването и прекратяването на индивидуалните трудови договори. Независимо от коментарите какви текстове следва да се изменят и по какъв начин трябва да се регламентират трудовите отношения, самото регулиране създава проблеми, които могат да се избегнат, ако се признаят пазарните принципи.

1/ Кодексът на труда задължава работодатели, които не са подписали колективния договор да приемат клаузите му до неговото подновяване. Когато колективният трудов договор на отраслово или браншово равнище е сключен между всички представителни организации на работниците и служителите и на работодателите от отрасъла или бранша, по тяхно общо искане министърът на труда и социалната политика може да разпростре прилагането на договора или на отделни негови клаузи във всички предприятия от отрасъла или бранша. Действието на колективния трудов договор, сключен между организация на работодатели и синдикални организации, не се прекратява и спрямо работодател, който преустанови членството си в нея след неговото сключване. На практика, колективният трудов договор се подписва от представителна организация, като създава задължения не само за своите членове, но и за оттеглили се от нея работодатели. Установените правила на трудовото договаряне създават едностранно договорни задължения и за участници на пазара, несъгласни с въпросните условия. В противоречие с принципите на пазарната икономика, кодексът нарушава правото на свободно договаряне при поемането на права и отговорности. На практика, свободното приемане на договора гарантира неговото безпроблемно прилагане. При налагани от правителството условия на договаряне възможности за избягване на ограниченията винаги се намират, което е показателно за тяхната безпомощност в изкуствено създадена среда.

2/ Кодексът създава представа, че работодателите се опитват да следват фирмена политика на ниските възнаграждения за неквалифициран труд, поради

което работниците следва да защитават интересите си. Трудно може да се твърди, че работодателят няма интерес работниците му да са мотивирани, да създават добри продукти и услуги, които са високо ценени и добре платени на пазара и да мотивира добрите си служители, било с по-високи заплати, било с добавки, отпуски и т.н., за да развият бизнеса му. Представителните организации на работниците са заинтересовани да съществуват (дори да създават) проблеми на пазара на труда, което да им даде възможност да участват пряко в колективно договаряне и така да се намесват в индивидуалните отношения работник-предприемач. В този смисъл, не е ясно доколко представителните организации на служителите реално защитават интересите на своите членове. Освен това, трудно може да се твърди, че може да се определи някаква норма на представителност, която да даде право на избрани да защитават "общото благо" на определена група, било то работодатели или работници, като за целта потъпкват основни права и свободи.

3/ Що се отнася до индивидуалните трудови договори, с промените се потвърждава принципа "договор за цял живот". В бързопроменящата се икономическа среда, свързана както с увеличаване на международната конкуренция, така и с развитието на нови технологии, много предприятия сменят дейността си в търсене на нови конкурентни предимства. Ако предприемачът е договорно обвързан завинаги с работници, които имат умения в една дейност, и на практика не може да прекрати договора си с тях, то навлизането в нов вид бизнес става изключително бавно и скъпо. Дългосрочният ефект е слаба гъвкавост, по-бавно въвеждане на нови технологии и в крайна сметка - по-ниска конкурентноспособност на международния пазар.

Представяне

Cato Institute е изследователски център, който разработва анализи, свързани с държавната намеса в икономиката, пазарните принципи в стопанската политика и ролята на основните права и свободи за създаването на стопански растеж. Финансирането на партиите и мястото на доброволните дарения за политическа дейност са значими проблеми, когато се обсъжда процеса на взимане на политически решения, които без съмнение се отразяват на стопанския живот. Поради това, *Cato Institute* обобщава тенденциите и реформите, свързани с финансирането на партийните каси на своите страници, като на <http://www.cato.org/campaignfinance/index.html> са представени възможните опции и решения при финансова подкрепа за политически проекти. Убедени сме, че анализите и изследванията, които *Cato Institute* обобщава на своите страници ще помогнат на тези от Вас, които се интересуват как се финансират политическите партии, за какво използват своите средства и какви са резултатите от провежданите реформи в тази област, да намерят решение за партийните каси в страната.

Очаквани ефекти от кризата в Македония

Без съмнение нарастващото напрежение в Македония ще има отрицателни последици както за България, така и за Балканите като цяло. В подобна ситуация е необходимо да бъде направена оценка на очакваните икономически ефекти при евентуално задълбочаване на кризата в региона. Ефектът, който се наблюдава непосредствено след първите признаци за нарастване на напрежението, е по посока на влошаване на рисковата характеристика на конкретната страна. Разбира се, за някаква моментална промяна в кредитния рейтинг на дадена страна не може да се говори, но е налице много бърза промяна в отношението на инвеститорите, които ще се стремят да преориентират своите капиталовложения и да ограничат потенциалната загуба при задълбочаване на конфликта.

Обикновено съседните държави са част от различни сценарии за евентуално разрастване на конфликта и поради тази причина също влошават инвестиционната си привлекателност. Високата мобилност на капитала позволява много бързо оттегляне на портфейлните инвестиции при неблагоприятно съотношение между риск и доходност и тяхното преориентиране към по-благоприятна икономическа конюнктура. Колкото до преките инвестиции въпросът е по-сложен поради по-ниската степен на ликвидност, но със сигурност може да се каже, че ефектът ще бъде по посока на постепенно оттегляне на инвеститора в зависимост от продължителността на кризисната ситуация. Чуждестранните инвестиции са от изключително важно значение за всяка икономика. Това твърдение важи с особена сила когато става дума за икономики в преход, за които чуждестранното финансиране е водещ фактор за ефективно реструктуриране.

Нормално е да се очаква отрицателно влияние на кризата и върху търговските отношения между България и Македония.

- За 2000г. износът на България за Македония възлиза на 110.3 млн. долара, което представлява 2.3% от общия износ.

- Вносът от Македония е още по-скромен 25.3 млн. долара или 0.4% от общия внос на нашата страна.

На пръв поглед е логично да бъде направено предположението, че търговията между двете държави е символична и България няма да загуби част от търговския си потенциал вследствие на конфликтната ситуация. Всъщност истината е малко по-различна. Съвсем наскоро България и Македония създадоха преференциален режим на търговия между двете страни (например агрегираната ставка при износ на български стоки за Македония е 1%), след което се наблюдава постепенно увеличаване на стокообмена. Т.е. потенциала за развитие на търговията между двете държави е добър, но съвсем естествено подобна кризисна ситуация отдалечава търсените резултати във времето.

Ако разгледаме търговията на България с балканските страни за периода 1993-2000, вносът от Македония представлява средно 13.07%, като се реализира от 11.7% от българските експортно ориентирани фирми. По-интересна е ситуацията при износа за Македония. Отново базовият период е 1993-2000г., средната стойност на износа за Македония е 17.9% от общия износ за балканските страни, като особеното е, че въпросният износ се осъществява от 43.48% от експортно-ориентираните български фирми. Тоест при износът за Македония съществува асиметрия между търгуваните количества и броя на фирмите износители за тази страна. Най-вероятното обяснение е в съществуването на погранична търговия в сериозни размери, която не се отчита от официалната статистика. По този начин част от загубите на България вследствие на кризата в Македония трудно могат да бъдат оценени.

Без съмнение конфликтът ще окаже отрицателно влияние върху поразклатения кредитен и търговски потенциал на България. Колкото по-дълго продължи нестабилността в Македония, негативните последици за страните от региона ще се задълбочават.

ИПИ: Богданов, Ганчева, Йонкова, Мандова, Станчев

Този седмичник се издава с 6-месечната финансова подкрепа на MSI/USAID

За коментари и предложения: mandova@ime.bg